

STATI

Prorogační dohoda pohledem Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu

Naděžda Rozehnalová*

Abstrakt: Článek se věnuje problematice prorogačních dohod pohledem Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu z roku 2005. Dohoda pro Českou republiku vstoupila v platnost v roce 2015. Její význam zesílil vystoupením Spojeného království, které je od roku 2020 smluvní stranou úmluvy, z Evropské unie. Stať analyzuje v první části působnost úmluvy a vazby k jiným zdrojům právní úpravy, zejména potom k Nařízení Brusel Ibis. Centrem práce je analýza tzv. výlučné prorogační dohody tak, jak je upravena Haagskou úmluvou. Ta obsahuje autonomní definici a účinky výlučné prorogační dohody s tím, že část otázek týkajících se materiální platnosti prorogační dohody je upravena odkazem na národní právo. Základní zkoumanou otázkou je identifikace „prostoru“ aplikace vnitrostátního práva spolu se způsobem jeho určení a prostoru autonomního, upraveného unifikovanou úpravou. Prostor je vymezen jak vnějšími mezemi (tedy dosahem působnosti zkoumané úmluvy), tak vnitřními mezemi jako mezerami v úpravě. Článek se věnuje otázce určení rozhodného práva pro otázky důvodů neplatnosti smlouvy a způsobilosti stran k uzavření prorogační smlouvy. Zvláštní pozornost je věnována možnosti autonomního výkladu při vyplnění mezer, konkrétně využitím Zásad mezinárodních smluv UNIDROIT.

Klíčová slova: Haagská konference mezinárodního práva soukromého, Haagská úmluva o dohodách o volbě soudu, působnost úmluvy, unifikované právo vs. právo národní, výlučná prorogační dohoda, materiální platnost dohody o volbě soudu, neplatná prorogační dohoda

Úvod

Řada změn, které se odehrály v posledním desetiletí v oblasti mezinárodního práva procesního, se dotkla i České republiky a jejího právního řádu. Jde o změny jak na úrovni unijního práva, tak i vně evropského justičního prostoru. Především vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále Spojené království) z Evropské unie „přepsalo“ řadu stávajících vazeb. Přestože Spojené království zvolilo v době svého členství podobu *opt in* pro jednotlivá nařízení z oblasti civilní justice a neúčastnilo se přímo a plně na vytváření evropského justičního prostoru ve věcech civilních,¹ v reálu byl postup *opt in* zvolen u řady nařízení, která usnadňovala realizaci přeshraničního styku.² Vystoupení tak poznamenalo i oblast civilní justice.

Další změny – na universální úrovni – se týkají Haagské konference mezinárodního práva soukromého jako mezinárodní organizace, která se zabývá unifikací a harmonizací (ve smyslu přijetí nezávazných předpisů) v oblasti mezinárodního práva soukromého

* Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: 1860@muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8907-2718>.

1 Protokol (č. 21) o postavení Spojeného království a Irska s ohledem na prostor svobody, bezpečnosti a práva. Dokument 12016E/PRO/21.

2 Přehled ROZEHNALOVÁ, N. a kol. *Nařízení Řím I a Nařízení Řím II, Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, Praha: 2021, s. XIX–XXI.

a procesního. Více předpisů, které vznikly či vstoupily v účinnost v relativně nedávné době, má potenciál získat vliv na formování univerzálního prostoru v oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního. Vedle přijetí *soft law* v podobě Principů volby práva v mezinárodních obchodních smlouvách³ to jsou dvě mezinárodní úmluvy z oblasti procesní: Haagská úmluva ze dne 30. června 2005 o dohodách o volbě soudu (dále jen Úmluva o dohodách o volbě soudu, nebo v kontextu úmluva)⁴ a Úmluva ze dne 2. července 2019 o uznání a výkonu cizích rozhodnutí v civilních a obchodních věcech (dále jen Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodnutí 2019)⁵. Tyto si zaslouží pozornost a mohou, v případě přijetí větším množstvím států, změnit situaci v oblasti, kde aktuálně dominují regionální či vnitrostátní předpisy.

Úmluva o dohodách o volbě soudu byla přijata v roce 2005, v užívání vstoupila v roce 2015. Je jí vázáno 32 států⁶ a objevují se prvá rozhodnutí národních soudů.⁷ K poměrně vysokému počtu stran přispěl přístup Evropské unie (a s ní států zúčastněných na tvorbě evropského justičního prostoru ve věcech civilních), Dánska a v návaznosti na vystoupení Spojeného království z EU i jeho přístup k této dohodě. Význam úmluva získala i v důsledku negativního stanoviska Evropské komise k přistoupení Spojeného království k Úmluvě o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 10. 6. 2009 (dále jen Luganská úmluva II).⁸ Alespoň pro nejbližší budoucnost se tak jedná o jediný mnohostranný nástroj, který váže Spojené království a členské státy EU v procesní oblasti, pokud jde o věci občanské a obchodní.

Druhá z uvedených úmluv – Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodnutí 2019⁹ – je připravena k podpisu a ratifikaci.¹⁰ Budoucnost ukáže, nakolik bude úspěšná. Jistou šanci k úspěchu jí dává paradoxně negativní stanovisko Evropské komise k přístupu Spojeného království k Luganské úmluvě II.

³ *Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts*, přijaté 15. 3. 2015, [cit. 2021-20-10]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=135>>. Dále také: *UNCITRAL, HCCH and Unidroit Legal Guide to Uniform Instruments in the Area of International Commercial Contracts, with a Focus on Sales*. United Nations edition. Viena, 2021.

⁴ Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements, účinná od 1. 10. 2015. Úmluva z 30. června o dohodách o volbě soudu, [cit. 2021-10-21]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/choice-of-court>>.

⁵ Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters, [cit. 2021-10-20]. Dostupné z: <<https://assets.hcch.net/docs/806e290e-bbd8-413d-b15e-8e3e1bf1496d.pdf>>.

⁶ Smluvní stranou je Evropská unie, Spojené království Velké Británie a Severního Irsku, Mexiko, Singapur, Černá hora a Dánsko (které se rovněž neúčastní na evropském justičním prostoru ve věcech civilních). Aktuální stav podpisů a ratifikací dostupný z: <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=98>>, [cit. 2021-21-11].

⁷ Přehled dostupný z: <<https://www.hcch.net/en/instruments/specialised-sections/choice-of-court/case-law-coca>>, [cit. 2021-12-12].

⁸ Note verbale. Communication from the European Commission representing the European Union to the Swiss Federal Council as the Depository of the 2007 Lugano Convention, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <<https://www.eda.admin.ch/dam/eda/fr/documents/aussenpolitik/voelkerrecht/autres-conventions/Lugano2/20210701-LUG-ann-EU.pdf>>.

⁹ K obsahu také GARCIMARTÍN, F. – SAUMIER, G. *Explanatory Report on the Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters*. Hague: HCH, 2020; BRAND, R. A. Jurisdiction and Judgments Recognition at the Hague Conference: Choices Made, Treaties Completed, and the Path Ahead. *Netherlands International Law Review*. 2020, Vol. 67, Iss. 1, s. 3–17. Akcent na ujednání vazby např.: ASENSIO, P. M. – CUNIBERTI, G. – FRANZINA, P. – HEINZE, CH. – REQAUEJO ISIDRA, M. *The Hague Conference on Private International Law „Judgments Convention“*. European Union, 2018, [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <[https://www.europarl.europa.eu/think-tank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2018\)604954](https://www.europarl.europa.eu/think-tank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2018)604954)>.

¹⁰ EU se vyjádřila kladně k podpisu a ratifikaci této úmluvy. Viz: Proposal for a Council decision on the accession by the European Union to the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matter. Brussels, 16. 7. 2021 COM(2021) 388 final; 2021/0208 (NLE).

Studie se věnuje prvé z úmluv – Úmluvě o dohodách o volbě soudu. Důvodů našeho zájmu je více. Úmluva vstoupila do prostoru, kde již existují jiné předpisy, které na nadstátní úrovni upravují institut dohod o volbě soudu. Konkrétně jde o Nařízení Brusel Ibis¹¹ regulující problematiku příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních v rámci EU; mezinárodní úmluvu mezi EU a Dánskem;¹² Luganskou úmluvu II¹³ upravující obdobně stejné otázky mezi členskými státy EU, Dánskem, Švýcarskem, Islandem a Norskem; úmluvy z oblasti přepravy zboží a osob,¹⁴ případně i smlouvy o právní pomoci s nečlenskými státy EU. To jen pokud hovoříme o českém právním prostoru. V universálním prostoru existují další mezinárodní úmluvy.¹⁵ Konkurence úprav přináší nejenom komplikace ve vymezení aplikace předpisů. V právních úpravách existují rozdílné koncepty dohod o volbě soudů, jejich platnosti či důvodů neplatnosti, různá uchopení vazby prorogovaného soudu a soudu, jehož příslušnost je založena právním předpisem, respektive jiný koncept povinností nepřislušných soudů či vazeb příslušnosti na uznání a výkon vydaného rozhodnutí. Zatímco např. mezinárodní úmluvy z oblasti mezinárodní přepravy obsahují pouhá konstatování o připuštění dohody stran o soudu, jiné obsahují podrobnou regulaci řady otázek, případně odkaz na jejich národní úpravu. To vše komplikuje vazby mezi předpisy a závěr o jejich využití.

Česká odborná literatura se z různých pohledů zabývala problematikou prorogačních dohod obsažených v unijních, mezinárodních či vnitrostátních předpisech.¹⁶ Cílem této stati je uchopení interakce unifikovaného práva představovaného Haagskou úmluvou o dohodách o volbě soudu a vnitrostátní (či případně jinou) úpravou tam, kde existují mezery v úpravě úmluvy. Zkoumanou otázkou je identifikace „prostoru“ pro aplikaci vnitrostátního práva spolu se způsobem jeho určení a prostoru autonomního, upraveného unifikovanou úpravou. Prostor je vymezen jak vnějšími mezemi (tedy dosahem působnosti zkoumané úmluvy), tak vnitřními mezemi jako mezerami v úpravě.

¹¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen Nařízení Brusel Ibis).

¹² Dohoda mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 16. 11. 2005.

¹³ Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 30. října 2007 (dále jen Luganská úmluva II).

¹⁴ Tyto úpravy zpravidla obsahují jen uvedení možnosti respektovat příslušnost založenou na písemné prorogační dohodě, další vazby a znaky neuvádějí.

¹⁵ SCHULZ, A. – MURÍA TUNON, A. – VILLANUEVA MEZA, R. The American Instruments on Private International Law. A Paper on their Relation to a Future Hague Convention on Exclusive Choice of Court Agreements. Prel. Doc. No 31. June 2005, [cit. 2021-10-10]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/de/publications-and-studies/details4/?pid=3518>>.

¹⁶ V české literatuře zejména: BŘÍZA, P. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*. Praha: C. H. Beck, 2012; BŘÍZA, P. Choice-of-Court Agreements: Could the Hague Choice of Court Agreements Convention and the Reform of the Brussels I Regulation be the Way out of the Gasser–Owusu Disillusion? *Journal of Private International Law*. 2009, Vol. 5, Iss. 3, s. 537–563; BĚLOHLÁVEK, A. J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotně právní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, Vol. 151, č. 9, s. 972–1001; HRNČÍŘÍKOVÁ, M. – HALLA, S. – MALACKA, M. – RYŠAVÝ, L. *Mediační, prorogační a rozhodčí doložky o řešení sporů*. Praha: Leges, 2019; MALACHTA, R. Prorogace soudu a asymetrické doložky v 21. století. In: KORONCZIOVÁ, A. – HLINKA, T. *Mílníky práva v stredoerópskom priestore 2019*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019, s. 75–84; ZABLOUDILOVÁ, K. Choice of Court Agreements after Brexit. In: ROZEHNALOVÁ, N. *Universal, Regional, National – Ways of the Development of Private International Law in 21st Century*. Brno: Masaryk University, 2020, s. 266–314; ROZEHNALOVÁ, N. – MAHDALOVÁ, S. – ZAVADILOVÁ, L. Czech Republic: The Treatment of Optional and Exclusive Choice of Court Agreements. In: KEYES, M. General Report. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*. Heidelberg: Springer International, 2020, s. 169–196.

Výsledky analýzy napomohou zodpovědět otázku možného přínosu úmluvy k jednotnému uchopení prorogační dohody a identifikovat rizika různosti výsledku při aplikaci unifikované úpravy.

1. Úmluva o dohodách o volbě soudu

Shrňme si základní data – aktuálně 8 signatářů s aplikací pro území 32 smluvních států (velkou část tvoří, vzhledem k tomu, že signatářem je i EU, členské státy EU¹⁷); přijetí na 20. zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého 30. června 2005; užívaní mezi smluvními státy od 1. října 2015.

Historie prací na projektu je dlouhá. Intelektuální počátky úmluvy jsou svázány se jménem Artura T. von Mehrena, profesora Harvardské university a velkého podporovatele uzavření dohody o uznání a výkonu rozhodnutí, která by vážala USA především s evropskými státy. Jako inspirace byla diskutována Bruselská úmluva o příslušnosti a uznání a prohlášení vykonatelnosti soudních rozhodnutí z roku 1968 (dále jen Bruselská úmluva). Ta poprvé reálně ovlivnila mezi skupinou států řešení dvou základních problémů mezinárodního procesního práva včetně jejich propojení: příslušnosti soudů smluvních států ve vazbě na uznání a výkon soudního rozhodnutí ve smluvním státě.¹⁸ Diskutovány byly koncepty obdobné Bruselské úmluvě nebo koncept tzv. smíšené úmluvy (*convention mixta*¹⁹). Anebo nakonec, což je případ Úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí z roku 2019, ponechání regulace příslušnosti na jiných předpisech a úprava pouze fáze procesu uznání a výkonu jako kompromisu mezi anglosaským přístupem k určování příslušnosti a přístupem kontinentálním.

Samotný projekt unifikace příslušnosti a uznání a výkonu ve věcech civilních byl zahájen v roce 1994 na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého.

¹⁷ Vzhledem k tomu, že převážnou část tvoří členské státy EU, mezi nimiž by neměla být, vzhledem k článku 26 odst. 6 úmluva používána, má praktický význam jen k ostatním smluvním státům. K datu sepsání článku to je Mexiko, Singapur, Černá Hora, Spojené království Velké Británie a Irska a Dánsko (které se neúčastní na evropském justičním prostoru, nicméně směrem k EU je vázáno Dohodou mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z 16. 11. 2005). Delší dobu se očekává ratifikace Číny a USA. To by úmluvu posunulo směrem k nejvýznamnějším aktům v procesní oblasti.

¹⁸ Von MEHREN, A. The Case for a Convention-mixte Approach to Jurisdiction to Adjudicate and Recognition and Enforcement of Foreign Judgments. *Rechts Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 1997, Vol. 61, Nr. 1, s. 87–88, s. 86–92. Von MEHREN, A. T. Drafting a Convention on International Jurisdiction and the Effects of Foreign Judgments Acceptable World-Wide: Can the Hague Conference Project Succeed? *American Journal of Comparative Law*. 2021, Vol. 49, No. 2, s. 191–202.

¹⁹ Tzv. smíšené úmluvy navrhoval původně von Mehren jako situaci, kdy by pro příslušnost byla uvedena kritéria tří kategorií: seznam schválených kritérií, seznam zakázaných kritérií a šedou zónu. Soud, který má příslušnost dle schváleného kritéria, může spor projednat a rozhodnutí bude v ostatních smluvních státech uznáno a vykonáno dle úmluvy. Pokud jde o zakázaná kritéria, nemůže soud na jejich základě vůbec příslušnost založit. V případě kritérií šedé zóny není vyloučeno příslušnost založit, nicméně uznání a výkon nemohou být realizovány dle úmluvy. HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M. *The Explanatory Report on the Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements*. Haagská konference mezinárodního práva soukromého, 2013, s. 18. [cit. 2021-15-09]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=3959&dtid=3>>. Dále uváděno jen: Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M. K otázce přístupů ke smíšeným smlouvám, kdy není navrhován výčet kritérií jako vyčerpávající, BRAND, R. A. The 1999 The Hague Preliminary Draft Convention Text on Jurisdiction on Judgments: The View of the United States. In: POCAR, F. – HONORATI, C. (eds). *The Hague Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and Judgments*. Proceedings of the round table held at Milan University on 15 Novembre 2003. Padova: Cedam, 2005, s. 5–6. K různým konceptům mezinárodních úmluv v oblasti procesní obecně MICHAELS, R. Some fundamental jurisdictional conceptions as applied in judgment conventions. In: GOTTSCHALK, E. – MICHAELS, R. – RÜHL, G. – HEIN, J. *Conflict of Laws in a Globalized World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 29–62.

V průběhu prací došlo k několika zpřesněním a k zásadnímu zúžení předmětu unifikace.²⁰ Výsledným počinem je sice vznik tzv. *double convention* jako úmluvy upravující na jedné straně založení příslušnosti soudu smluvního státu, na straně druhé podmínky a uznání vydaného rozhodnutí tohoto soudu v jiném smluvním státě, nicméně vázané a omezené na jediný případ založení příslušnosti soudu – prorogaci soudu.

Vzorem, ke kterému se úmluva hlásí, je Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.²¹ Ta upravuje rozhodčí smlouvy a uznání cizích rozhodčích nálezů. Stanoví výslovnou povinnost státu zajistit „vykonatelnost“ nejen rozhodčího nálezu, ale i rozhodčí smlouvy tím, že obecné soudy smluvního státu budou respektovat pravomoc rozhodčích soudů.²² V tomto směru jsou si úmluvy podobné. Nicméně rozdílné je uchopení vazeb k mezinárodním smlouvám a vnitrostátnímu právu, a zejména je rozdílný koncept přístupu k autonomii vůle. Ten se projevuje jak v „zacházení se samotnou úmluvou“, tak v konceptu uplatnění námitek vůči konečnému uznávanému rozhodnutí. Diskuse, které se objevily na různých fórech, poukazují na rozdíly a případně dokonce i „vady“ nové úmluvy oproti Newyorské úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.²³

Čtyři zjednodušená pravidla umožní uchopit obsah Úmluvy o dohodách o volbě soudu. Konkrétně:

- a) Soud určený na základě platné prorogační dohody je povinen vést řízení (čl. 5, zejména potom jeho odstavce 1 a 2).
- b) Tzv. nepřislušný soud (smluvního státu) je povinen řízení přerušit či zastavit s výjimkou případů výslovně uvedených v úmluvě (čl. 6).
- c) Uznáno a vykonáno v režimu Úmluvy o dohodách o výběru soudu může být pouze rozhodnutí, které bylo vydáno soudem smluvního státu, který má příslušnost založenu na prorogační dohodě odpovídající požadavkům této úmluvy (čl. 8).
- d) Takovéto rozhodnutí musí být vykonáno, pokud nenastaly situace v úmluvě upravené. Samotné odepření uznání a výkonu je postaveno jen na důvodech taxativně uvedených v úmluvě (čl. 9).

Výše uvedené oblasti (*dohodnutá příslušnost soudu, pozice a povinnosti nepřislušného soudu a uznání a výkon soudního rozhodnutí*) tvoří jádro námi sledované úmluvy.

Dříve než budeme analyzovat vazbu prorogační dohody k dalším otázkám, je nutné si vyjasnit samotnou pozici úmluvy. Ta vstoupila do prostředí existence dalších předpisů – vnitrostátních i nadstátních. Přehledné aplikační schéma, řešící případné kolize, je nutnou podmínkou jejího používání.

²⁰ Materiály z konference ukazují od roku 2002 postupné gradování myšlenky na zúžení předmětu prací na jeden z případů založení příslušnosti – na dohodu o volbě soudu, [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=35&cid=98>>.

²¹ Vyhl. č.79/1959 Sb., Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. K počtu smluvních stran viz depozitář UNCITRAL. [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <<https://www.uncitral.org>>. V české literatuře zejména: MIČINSKÝ, L. – OLÍK, M. *Dohovor o uznání a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí. Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. New York, 1958. Komentár/Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.

²² V ČR byl závazek proveden ustanovením § 106 o. s. ř.

²³ Viz zejména diskusi, kterou rozpoutal G. Born na stránkách *arbitrationblog*, kde silně kritizuje úmluvu oproti režimu Newyorské úmluvy, [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/category/hague-convention-on-choice-of-court-agreements/>>. Dále kritika úmluvy a srovnání s Newyorskou úmluvou: BORN, G. *The Hague Convention on Choice of Court Agreements: A Critical Assessment*. *University of Pennsylvania Law Review*. 2021, Vol. 169, s. 2079–2126.

Vůbec prvou otázkou je, kdy jsou existující předpisy v kolizi a je nutné aktivovat pravidla obsahující její řešení,²⁴ zejména potom článek 26 úmluvy. V první řadě jsou aktivována pouze a jenom tehdy, kdy je stát vázán oběma kolidujícími předpisy.²⁵ O možné kolizi rozhoduje více faktorů: věcná působnost, působnost teritoriální a částečně také působnost personální a časová. Naposledy uvedená bývá jinak uchopena u uzavření prorogační dohody a zahájení nalézacího řízení, jinak potom u řízení uznávacího a vykonávacího. To je i případ námi sledované úmluvy (čl. 16). Úmluva o dohodách o volbě soudu uvádí dále speciální podmínku pro nastavení existence kolize – „neslučitelnost“ dotčených předpisů, a to ve smyslu rozdílného aplikačního výsledku. Současně cílí výslovně i na odstranitelnost zdánlivé neslučitelnosti pomocí výkladu (čl. 26 odst. 1).²⁶ Výsledkem potom je následující závěr: jsou-li oba nástroje slučitelné, anebo lze neslučitelnost výkladem odstranit, mohou soudy smluvních států aplikovat oba předpisy.²⁷ V opačném případě jsou aktivovány níže uvedené předpisy či ustanovení článku 26 úmluvy.

Aktuálně nejzajímavějším střetem regionální a univerzální úpravy je kolize Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu s Nařízením Brusel Ibis. A to vzhledem ke struktuře a počtu států smluvních států úmluvy, kde právě státy EU tvoří většinu. Střety při zohlednění působnosti obou předpisů mohou být ve všech upravovaných segmentech: určení příslušnosti dohodou stran, souběžných řízení i uznání a výkonu soudního rozhodnutí.²⁸

Východiskem řešení střetu neslučitelných předpisů je článek 26 odst. 6. Důvodová zpráva přináší popis řady situací. Ty se váží k Nařízení Brusel I a jsou tudíž u některých příkladů matoucí pro Nařízení Brusel Ibis. Toto nařízení totiž, na rozdíl od svého předchůdce, změnilo některé parametry personálního dosahu u prorogační smlouvy a zpřesnilo úpravu paralelních řízení.²⁹ Základní vazbu pro založení příslušnosti lze určit následovně:

- a) Vnitro unijní spory s prorogací soudů EU. Uplatní se vnitro unijní úprava, tedy Nařízení Brusel Ibis, a to pro určení příslušnosti v rámci členských států EU i pro další zasažené otázky.³⁰ Pravidlo se jeví zřetelné jak z textu samého, tak i komentářů.³¹

²⁴ Základním východiskem řešení kolizí mezinárodních smluv je Vídeňská úmluva o smluvním právu – vyhl. ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

²⁵ Diskuse k problematice uchopení úmluvy v prostředí jiných nástrojů pohledem mezinárodního práva veřejného je obsažena v: SCHULZ, A. The Relationship between the Judgments Project and Other Instruments. Prél. Doc. No 24 décembre/December 2003, [cit. 2022-01-01]. Dostupné: <<https://assets.hcch.net/docs/70906466-8541-4b08-b447-5c4dd100db3b.pdf>>.

²⁶ Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 54.

²⁷ Pro ČR se bude jednat o neslučitelnost ve vazbě na Bruselské nástroje a na Luganskou úmluvu II.

²⁸ Důvodová zpráva výslovně akcentuje možnou neslučitelnost co do výsledku u litispence a u pojištění. Vzhledem k výhradě EU při podpisu je problematika pojištění z větší části eliminována. Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 58.

²⁹ HEINZEL, CH. – STEINROTTE, B. The Revised Lis Pendens Rules in the Brussels Ibis Regulation. In: LAZIC, V. – STUIJ, S. (eds). *Brussels Ibis Regulation. Changes and Challenges of the Renewed Procedural Scheme*. Cham: Springer Verlag, 2017; WILKE, F. M. The impact of the Brussels I Recast on important “Brussels” case law. *Journal of Private International Law*. 2015, Vol. 11, Nr. 1, s. 128–141; TICHÝ, L. Problematika litispence a jejích následků v nařízení Brusel I bis i ve vztahu k třetím státům. *Právník*. 2019, roč. 158, č. 11, s. 1010–1030. Dopady na Spojené království: MUKARRUM, A. *The Nature and Enforcement of Choice of Court Agreements: A Comparative Study*. Oxford: Hart Publishing, 2017, s. 246 an.

³⁰ Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 58.

³¹ MAGNUS, U. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPIIL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2016, s. 595. Dále pokud se jedná o litispenci, kde je rozdíl mezi uchopením pravidel viz s. 754; WAGNER, R. Das Haager Übereinkommen vom 30. 6. 2005 über Gerichtsstandsvereinbarungen. *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2009, Bd. 73, Hf. 1, s. 136–138.

- b) Situace, kdy není naplněna vázanost států oběma předpisy. Jedná se o situace, kdy je uzavřena prorogační dohoda mezi osobami, které mají bydliště vně EU, nikoli však ve smluvním státě úmluvy, a je zvoleno sudiště v EU.³² Právní důvod pro aplikaci Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu neexistuje. Podobné je to i v případech, kdy by jedna z osob měla bydliště v rámci EU, druhá mimo EU, avšak nikoli ve smluvním státě. Stejně platí i pro souběžná řízení a uznání a výkon rozhodnutí – není naplněna vázanost oběma předpisy.
- c) Aplikační prostor je viděn v případech, kdy strany mají bydliště vně EU ve státech, které jsou smluvními stranami Úmluvy o dohodách o volbě soudu (nebo alespoň jedna z nich) a volí soud členského státu EU. Teprve zde dochází k možné kolizi obou předpisů tam, kde jsou neslučitelné. Důvodová zpráva se přiklání v tomto případě k aplikaci úmluvy, komentáře k nařízení ji také uvádějí.³³

Při zohlednění pravidel pro řešení kolizí je nutné ovšem znovu opakovat to, co zaznělo v úvodní části: východiskem pro aktivaci článku 26 odst. 6 je neslučitelnost obou předpisů. A současně i to, co zaznělo jako důležitá informace při přijímání Nařízení Brusel Ibis: důraz na koordinaci Nařízení Brusel Ibis s Úmluvou o dohodách o volbě soudů.³⁴ Podobné se objevuje i v literatuře u uvedení možných kolizí.³⁵

Další pravidla článku 26 odst. 2 až 5³⁶ jsou určena pro případy kolize mezinárodních úmluv.

Prvé pravidlo, obsažené v odstavci dva, pracuje s pravidlem přednosti tam, kdy žádná ze stran nemá bydliště na území smluvního státu Úmluvy o dohodách o volbě soudu. V takovém případě se uplatní ona jiná mezinárodní smlouva.

Druhé pravidlo aplikační přednosti neslučitelné mezinárodní smlouvy vůči úmluvě se uplatňuje v případě neslučitelnosti s povinnostmi vůči nesmluvnímu státu. Uplatňuje se u neslučitelných „předchozích“ mezinárodních smluv. Onen termín „předchozí“ se váže k uzavření této úmluvy, nikoli k jejímu vstupu v platnost. Naopak pokud jde o vazbu k úmluvě, platí zde vstup v platnost pro dotýčný stát. Toto pravidlo dopadá i na případy revizí či doplňků mezinárodních smluv, které by mohly vyvolat neslučitelnost. V případě, na který dopadá toto ustanovení, je přednostně aplikována ona neslučitelná mezinárodní smlouva.

³² Oproti Nařízení Brusel I tuto variantu umožňuje Nařízení Brusel Ibis (viz čl. 6 odst. 1). Tím je omezena aplikace vnitrostátních předpisů.

³³ Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 57–60. MAGNUS, U. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*, s. 595–596.

³⁴ Commission staff working paper. Impact assessment. Accompanying document to the Proposal for Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), SEC(2010) 1548 final, 14 December 2010, s. 7.

³⁵ European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast) COM (2010) 748 final, 9, sub 3.1.3. WELLER, M. Choice of court agreements under Brussels Ia and under the Hague convention: coherences and clashes. *Journal of Private International Law*. 2017, Vol. 13, Iss. 1, s. 93; MAGNUS, U. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*, s. 596, s. 768; MANKOWSKI, P. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*, s. 1054–1055. VÁLKOVÁ, L. *Choice of Court Agreements in Commercial, Family and Succession matters*. PhD Thesis. Università Degli Studi di Milano, 2017–2018, s. 229.

³⁶ Hague Conference on Private International Law, The Future Convention on Exclusive Choice of Court Agreements and Arbitration, Prelim. Doc. 32 (June 2005), [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://www.hcch.net/upload/wop/j_dgm-pd32e.pdf>; ADLER, H. M. – ZARYCHTA, C. M. The Hague Convention on Choice of Court Agreements: The United States Joins the Judgment Enforcement Band. *Northwestern Journal of International Law & Business*. 2006–2007, Vol. 27, s. 35.

Třetí pravidlo přednosti se váže k uznání a výkonu a k případům, kdy jsou smluvní státy účastny na obou úmluvách. V takovém případě se umožňuje využití i jiné mezinárodní úmluvy, pokud by zajišťovala uznání a výkon účinněji nebo ve větším rozsahu.

Poslední z pravidel v podstatě vyjadřuje zásadu speciality. Pokud je uzavřena státy nová mezinárodní smlouva, která upravuje jen určitou konkrétní otázku, může mít přednost před úmluvou tam, kde jsou stranami všechny smluvní státy úmluvy.

Otázkou, kterou není možné opomenout, je vazba na vnitrostátní úpravu. I když se Haagská úmluva hlásila jako ke svému vzoru k Newyorské úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, přistoupila k otázce vazeb k jiným mezinárodním smlouvám a k vnitrostátním předpisům jinak. Výslovná úprava svěřující řešení kolize předpisů vůli a zájmům stran tak, jak je tomu v článku VII odst. 2 Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, chybí.³⁷

Pokud jde tedy o vnitrostátní úpravu, má Haagská úmluva o dohodách o volbě soudu aplikační přednost bez možnosti dané straně zvolit „postup“ tak, jak to činí Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.

2. Prorogační dohoda v mezinárodním prostředí

2.1 Obecně k prorogační dohodě

Prorogační dohody nepatří k institutům, které by byly na vnitrostátní úrovni masivně využívány, alespoň pokud jde o Českou republiku. To na rozdíl od rozhodčích smluv, jejichž frekvence je řádově vyšší. Nicméně na mezinárodní úrovni, včetně unijní, je situace jiná.³⁸ Důvodem jsou jak samotné výhody znalosti fóra, tak i ona skutečnost, že pro řešení sporů určité kategorie bývá preferováno mezinárodní komunitou konkrétní fórum a jeho právní řád.³⁹ Výhody, které sjednání prorogačních dohod přináší, jsou nepřehlédnutelné. Zejména tam, kde je na nadstátní úrovni uchopena i otázka vykonatelnosti prorogační dohody (ve smyslu jejího respektování jinými soudy) a uznání a výkon vydaného rozhodnutí. Což je případ jak např. Nařízení Brusel Ibis, tak i námi sledované Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu. Vedle předvídatelnosti v určení budoucího sudiště, což samo o sobě má přidanou hodnotu, to je při spojení s doložkou o volbě práva lokalizace sporu, jak pokud jde o stránku procesní, tak pokud jde o rozhodné právo. Tam, kde doložka o volbě práva sjednána nebyla, lokalizace sudiště umožňuje lepší odhad určení rozhodného práva a dopadu imperativních norem. Strany si, vnímají-li tuto otázku, mohou předem vyhodnotit výhody příznivého procesního prostředí pro nalézací řízení, a naopak zvážít

³⁷ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 118–120; MIČINSKÝ, L. – OLÍK, M. *Dohovor o uznání a výkonu cudzích rozhodcovských rozhodnutí. Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. New York, 1958. Komentár/Komentář*. 2016, s. 348–353.

³⁸ Zdroj: Commission, Staff Working Paper, Impact Assessment, SEC (2010) 1547 final, 2.3.1.3, p 30 COM(2010) 748 final] {SEC(2010) 1548 final}, s. 29–30. K nárůstu prorogačních dohod KEYES, M. General Report. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*. 2020, s. 3; GOTTWALD, P. International choice of courts agreements. *Peking University Law Journal*. 2020, Vol. 8, No. 1, s. 43–44.

³⁹ To je tradičně pozice Spojeného království v řadě oblastí od finančního sektoru až po komoditní dohody. ESPAR, O. – CASPELL, J. Choice of law and jurisdiction in banking and finance contracts after Brexit: a perspective from Europe. *Law and Financial Markets Review*. 2020, Vol. 14, No. 2, s. 121–127; GARVEY, S. Brexit and dispute resolution clauses: the options for finance parties. *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*. 2021, Vol. 36, No. 1, s. 109–113.

svou pozici v řízení exekučním. Právní jistota, kterou může prorogační dohoda při správném legislativním a následně kontraktačním ošetření přinést, je základním pozitivem těchto dohod.⁴⁰

V obecné rovině jsou spíše zdůrazňovány výhody sjednání prorogačních dohod – právní jistota, předvídatelnost, efektivita s přínosem zejména pro fázi zahájení řízení, redukce rizik kolizí jurisdikcí. Nicméně praxe disponuje řadou variant prorogačních dohod, a ne o všech nutně platí uvedené, respektive účinky dohod v jednotlivých variantách nemusí přinášet ony výhody, se kterými je obecně prorogační dohoda spojována. A to vzhledem k rozdílným právním konceptům, které mají vliv i na platnost dohod. Například alternativní prorogační dohody (*non-unique*) či jednostranné, asymetrické dohody mohou tyto výhody spíše narušit, než k nim přispět.⁴¹ Ostatně právě na unijní úrovni se ukázaly problémy uchopení různých konceptů prorogačních dohod.⁴²

Institut prorogačních smluv je institutem s výstavbovými prvky jednak z oblasti práva smluvního s dominancí konsensu stran, jednak z oblasti práva procesního s dominancí určení a posunu příslušnosti. To vytváří, při existenci mezinárodního (přeshraničního) prvku, jedinečnou konstrukci s jedinečnou aplikací práva ze dvou oblastí – procesní a hmotné. Konstrukce má vliv i na právní hodnocení prorogační smlouvy a následnou aplikaci práva.⁴³

Prorogační dohody se sestávají z:⁴⁴

- a) *prvků smluvních*, obsahujících mezinárodní prvek. Jde o vnitřní a vnější podmínky platnosti dohod spolu s otázkou konsensu, interpretace dohody, způsobilosti stran k uzavření dohody atd. Na tyto prvky, nejsou-li upraveny v aplikovaném předpise přímo, se uplatňuje metoda kolizní a určení práva na základě kolizních norem (tam, kde je využívána), nebo je využito jiné národní metody k určení rozhodného práva. Akcent na tyto prvky přiřazuje dohodu k institutům smluvního práva.
- b) *prvků procesních*, které i když obsahují mezinárodní prvek, jsou umístěny teritoriálně, nepodléhají řešení koliznímu. Ty se zobrazují především v předmětu prorogační dohody – založení příslušnosti soudu. Vazba na právo fóra je zde zásadní. To rozhoduje

⁴⁰ V české literatuře: BŘÍZA, P. Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě, s. 1–17; ROZEHNALOVÁ, N. – DRLIČKOVÁ, K. – KYSELOVSKÁ, T. – VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 241–242.

⁴¹ KEYES, M. – MARSHALL, B. A. Jurisdiction agreements: exclusive, optional and asymmetrical. *Journal of Private International Law*. 2015, Vol. 11, No. 3, s. 346–347 (včetně závěrečné argumentace).

⁴² Pozornost v tomto směru pítáhl právě rezort finanční, kde byly tradičně využívány jednostranné asymetrické dohody. Jde o sérii případů přijímaných anglickými soudy, a naopak odmítaných soudy francouzskými. Diskutovány byly, a nově po Brexitu jsou, případy řešené u francouzského Kasačního soudu: *Madame X v. Banque Privée Edmond de Rothschild Europe*, Cass. Civ. (1ère) v září 2012; MUKARRUM, A. The Legal Regulation and Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements in the European Union. *European Business Law Review*. 2017, Vol. 28, Iss. 3, s. 403–425. VREELING, N. Party Autonomy in the Brussels I Recast Regulation and Asymmetric Jurisdiction Clauses. *ELTE Law Journal*. 2019, No. 2, s. 4 an.

⁴³ Zásadní příspěvek v české doktríně, kromě již jmenovaných prací P. Břízy, a to včetně analýzy dopadu různých oblastí práva: BĚLOHLÁVEK, A. J. Procesní smlouvy a kvalifikace rozhodčích a prorogačních smluv: aplikace hmotné právní úpravy na smlouvy s procesním účinkem pro futuro. *Právník*. 2012, Vol. 151, č. 9, s. 972–1001. Ve starší literatuře: KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 223. Zde hovoří o smlouvě s procesními účinky. Na rozdíl od jiných smluv nepřipouští volbu práva.

⁴⁴ ROZEHNALOVÁ, N. – DRLIČKOVÁ, K. – KYSELOVSKÁ, T. – VALDHANS, J. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*, s. 241–242.

o přípustnosti dohody a založení příslušnosti soudu vůlí stran, o povinnostech soudu, který byl derogován, a o limitech dohody. Akcent na tyto prvky přiřazuje dohodu k institutům procesního práva, respektive podřizuje dohodu výlučně právu fóra.

Základním přímým pozitivním účinkem platné prorogační dohody je založení příslušnosti konkrétního soudu, respektive soudů určitého státu. Základním negativním účinkem by měla být derogace příslušnosti soudů určených jinak než dohodou, v prostředí kontinentálního práva upravenou zpravidla právním předpisem platným ve státě sídla tohoto soudu. Jejich povinností je potom tam, kde existuje platná dohoda, nekonat řízení. Cílem je zabránit souběžným řízením a vydání konkurenčních rozhodnutí. Zatímco ve vnitrostátním prostředí jsou tyto otázky pravidelně ošetřeny, v mezinárodním prostředí zůstává určitý prostor neošetřen či neošetřen řádně. Střetávají se zde různé koncepty prorogačních dohod (viz dále mimo jiné výlučná a nevýlučná dohoda). I když je základní situace řešena např. v oblasti kontinentálního práva úpravou *litispence* či v oblasti *common law* na principech *forum conveniencie* a *antisuit injunction*,⁴⁵ nemusí být obecná úprava dostačující pro pozici prorogačních dohod. Úprava speciální pozice prorogační dohody vůči příslušnostem upraveným předpisem se ukazuje zejména pro mezinárodní prostředí nutností. Ostatně jako příklad lze uvést Nařízení Brusel Ibis v člancích 29–34, kde problémy a diskuse spojené s konkurencí prorogační dohody a předpisem upravenou příslušností vyústily v novou úpravu účinnou od roku 2015. Námi sledovaná Úmluva o dohodách o volbě soudu řeší tuto otázku a obsahuje ustanovení o povinnostech nezvolených soudů v článku 6.

Spíše akademickou otázkou je samostatná existence derogačních dohod typu: „*Spory z této smlouvy nebudou řešeny českými soudy*“. Přímá úprava samostatných derogačních dohod neexistuje v žádné z mezinárodních úprav. Tyto dohody mají, respektive by měly mít pouze negativní účinky. Při akcentu na princip autonomie vůle stran se jeví, že nic nebrání tomu, aby tato dohoda byla platná. Jinou otázkou jsou situace, kdy by derogační dohoda vylučovala jedinou z možných příslušností. Potom je třeba uvažovat v intencích porušení práva na soudní ochranu či v závislosti na konkrétních okolnostech i zneužití postavení jedné ze stran dohody. Celkově lze říci, že situace u negativních dohod je nejistá. V praxi se vyskytují spíše ojediněle.

Některé právní úpravy rozlišují mezi zacházením s prorogačními dohodami ve prospěch soudů fóra a ve prospěch zahraničních soudů. Ostatně to byla i situace v české úpravě v zák. mez. pr. soukr. z roku 1963 v § 37 odst. 3.⁴⁶ Komparativní literatura uvádí čínskou úpravu a v určitém směru, vzhledem ke specifickému uchopení konceptu *forum non conveniens*, i úpravu australskou, jako příklady rozdílného zacházení.⁴⁷

⁴⁵ K jednotlivým uvedeným institutům: BRAND, R. A. – JABLONSKI, S. R. *Forum non conveniens: history, global practice, and future under the Hague convention on choice of court agreements*. New York: Oxford University Press, 2007; RAPHAEL, T. *The Anti-Suit Injunction*. Oxford: Oxford University Press, 2008. V české literatuře GRODL, L. *Forum Non Conveniens doctrine – post Brexit applicability in transnational litigation*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2022, roč. 30, č. 2, s. 285–303; GRODL, L. *England to Become the Prime Jurisdiction for International Commercial Disputes – Anti-Suit Injunction as a Tool for Assurance*. *The Lawyer Quarterly*. 2021, Vol. 11, No. 2, s. 360–380.

⁴⁶ KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*, s. 223–225, s akcentem na to, že prorogaci ve prospěch zahraničního soudu může učinit pouze „československá organizace“ – v následné terminologii „česká právnická osoba“.

⁴⁷ KEYES, M. General Report. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 26 (a následně národní zprávy).

2.2 Druhy prorogačních dohod

Prorogační dohody, užívané jak mezi podnikateli, tak i ve spotřebitelských obchodech či mezi nepodnikateli, mají různé podoby.⁴⁸ Ty jsou důsledkem zákonem dovolené konstrukce, respektive z jiného pohledu jejich formulace stranami a/nebo dovolenosti či účinků daných rozhodnou právní úpravou. Pokud jsou dotčené státy vázány nadnárodní úpravou, jak účinky pozitivní a negativní, tak i následné uznání a výkon vydaného rozhodnutí mohou být tímto předpisem samým upraveny, což je případ Nařízení Brusel Ibis (a jeho předchozích verzí), Luganské úmluvy II či Úmluvy o dohodách o volbě soudu. Vyladění celého systému je jednodušší oproti případům, kdy jsou jednotlivé fáze upraveny různými předpisy.

Složitější situace, a to u všech dotčených otázek, může nastat tam, kde se pohybujeme na úrovni národního práva a kdy minimálně založení příslušnosti soudu a povinnosti nepřislušných soudů spadají pod různé právní řády. K tomu přistupuje i rozdílné zacházení s rozhodným právem upravujícím prorogační smlouvu. Setkáme se jak s aplikací práva fóra, tak nejsou vyloučeny při kvalifikaci prorogační smlouvy jako institutu smluvního práva ani aplikace jiného práva než práva fóra, zpravidla práva zvoleného stranami či i *lex causae* hlavní smlouvy.⁴⁹

V praxi se setkáváme s řadou typů prorogačních dohod. Díky Nařízením Brusel Ibis (a jeho předchozím verzím) se i do prostředí českého práva dostává dělení prorogačních dohod na výlučné (v literatuře označované jako „*exclusive*“) a nevýlučné (*non-exclusive, optional, permissive forum selection clauses, imperfect choice of court, NEJ clauses*).⁵⁰ Kritériem pro rozlišení jsou účinky dohody. Oba typy mají stejné pozitivní účinky, tedy založení příslušnosti soudu. Liší se účinky negativními, tedy povinnostmi jiných oslovených soudů.

Výlučnost⁵¹ je obecně v mezinárodním právu procesním míněna situace, kdy je příslušnost dána jen určenému soudu či soudům, jiné soudy jsou povinny se zdržet projednání věci. Tento typ prorogačních dohod má jak pozitivní, tak i negativní účinky. Výlučnost prorogační dohody se opírá o právní řád, a/nebo o vůli stran. Existuje více možností legislativního uchopení tohoto typu dohod: právní řád může stanovit dohodu výslovně jako výlučnou bez dispozice stran; může stanovit domněnku výlučnosti, a tím naopak dispozici umožnit. Je také možné, že tato otázka, což je ostatně situace vnitrostátního českého práva⁵² (případně i jiných států⁵³), není řešena a prorogační dohoda je závazná,

⁴⁸ KEYES, M. – MARSHALL, B. A. Jurisdiction agreements: exclusive, optional and asymmetrical. *Journal of Private International Law*. 2015, Vol. 11, No. 3, s. 345–377; MARSHALL, B. A. Imbalanced Jurisdiction Clauses under the Lugano Convention. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2016, Vol. 24, No. 2, s. 515–527; MUKARRUM, A. The Legal Regulation and Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements in the European Union. *European Business Law Review*. 2017, Vol. 28, Iss. 3, s. 403–425. Analýza a doporučené formulace z pohledu anglických soudů: BRIGGS, A. *Agreements on Jurisdiction and Choice of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s.158–178.

⁴⁹ KEYES, M. General Report. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 12, s odkazem na země *common law* a kvalifikaci dohody jako institutu smluvní povahy. MERRETT, L. – CARRUTHERS, J. United Kingdom: Giving Effect to Optional Choice of Court Agreements—Interpretation, Operation and Enforcement. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 449–451.

⁵⁰ KEYES, M. General Report. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 9.

⁵¹ Výlučnost vázanou na prorogační dohody je nutné odlišovat od výlučnosti stanovené předpisem bez toho, že by strany mohly uzavřít dohodu. To je případ výlučnosti dle čl. 24 Nařízení Brusel Ibis nebo § 39 odst. 1 z. mez. pr. soukr. z roku 2012. Zde žádná možnost stran v rámci autonomie vůle ovlivnit určení soudu dohodou neexistuje.

⁵² Ustanovení § 86 odst. 2 z. mez. pr. soukr. z roku 2012.

⁵³ KEYES, M. General Report. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 8–10. Dále viz ROZEHNALOVÁ, N. – MAHDALOVÁ, S. – ZAVADILOVÁ, L. The Treatment of Optional and Exclusive Choice of

je-li platně uzavřena, jak pro strany, tak pro soudy jiné (zde samozřejmě jen ve vnitrostátním kontextu, u zahraničních soudů závisí na sdíleném konceptu, zda budou či nebudou zohledňovat sudiště uvedené na základě dohody) a určuje sudiště. Bez ohledu na akcent na doktrínu a členění má ve svém důsledku stejný dopad.

Termínem nevýlučné prorogační dohody jsou označeny dohody, dle nichž prorogovaný soud či soudy nejsou jediné a výlučné, které by mohly o sporu rozhodovat. Je-li tak zahájeno řízení i před soudem jiným, než je ten, který byl uveden v dohodě, lze v řízení bez následků, např. odepření uznání a výkonu, pokračovat.

Výlučnost, respektive nevýlučnost dohod je v prvé řadě, byť se umožňuje dispozice stran, otázkou procesní. Je to právní řád v místě sídla prorogovaného soudu, který rozhoduje o základním přípustném konceptu (má pozitivně nastavenou pravomoc rozhodovat o pravomoci). Nicméně stejně významná může být vůle stran a její interpretace, obsažená ve znění doložky. To je naopak součástí konstrukce prorogační dohody a řídí se právní úpravou rozhodnou pro interpretaci vůle stran. Zřetelnost vůle stran a vnímání i konceptu právního řádu je tak zásadní pro cíl, který má prorogace naplnit – jednoduché a předvídatelné určení fóra. Z tohoto pohledu jsou jasné tam, kde právní řád stanoví pro účinky prorogačních dohod výlučnou povahu (nebo alespoň domněnku o výlučnosti), ustanovení: „*Veškeré spory z této smlouvy budou řešeny u českých soudů.*“ Naopak tam, kde je možné zvolit, jaké účinky dohoda bude mít, je třeba v ní samé výslovně uvést: „*Veškeré spory z této smlouvy budou výlučně řešeny u českých soudů.*“

Vedle základního uchopení výlučnosti a nevýlučnosti prorogační dohody se objevují v praxi další varianty dohod, které mohou být kombinovány s představami o výlučnosti či nevýlučnosti, nebo jsou z pohledu konkrétní úpravy takto hodnoceny. V prvé řadě to jsou alternativní prorogační dohody. Alternativní dohodou je míněna dohoda, která zakládá příslušnost vícera soudů různých států.⁵⁴ Založení pravomoci/příslušnosti soudu tak není jedinečné (*unique*). Může znít: „*Bude-li návrh na zahájení řízení podávat strana A, jsou příslušné soudy v A, pokud strana B, potom jsou příslušné soudy v B.*“ Z pohledu cílů, kterých chceme prorogací dosáhnout, nelze mít námitky proti znění. Právní jistota je zde do jisté míry zachována. To se týká i ekonomického uchopení procesu rozhodování. Na konkrétní úpravě však závisí možný argument neurčitosti vůle stran, byť se k němu osobně nepřikláníme. Znění doložky nepřekračuje meze autonomie vůle stran. Jinou otázkou by potom byla úprava protižalob. Zde jsou již otazníky nad určením soudu a zdržením se jednání soudu druhého. Samostatnou otázkou je uchopení alternativních dohod jako výlučných či nevýlučných. Zde se mohou názory na možnou výlučnost, byť i uvedenou výslovně stranami v textu dohody, lišit. Jako příklad lze vzít právě Haagskou úmluvu o dohodách o volbě soudu. Naopak národní úpravy mohou respektovat povahu takovéto dohody jako výlučnou.

Literatura uvádí také tzv. „*multiple prorogation agreement*“ jako variantu výše uvedeného typu. V tomto případě je zvolena skupina soudů, z nichž si strana zahajující řízení vybírá. Potom by prorogační dohoda zněla: „*Spory z této smlouvy budou řešeny u soudů v zemi A, B či C v závislosti na tom, u kterého z nich strana zahajující řízení podá návrh.*“

Court Agreements. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 178. K potvrzení pozice nikoli nutného vyjádření výlučnosti z pohledu českého práva také náleží Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1858/18, ze dne 16. 10. 2018, vyslovující se k této otázce sice pohledem vnitrostátního práva, nicméně jednoznačně právě s odkazem na zásadu *pacta sunt servanda*.

⁵⁴ Alternativy k rozhodčímu řízení či ADR jdou zde mimo naši pozornost.

Opět i zde se, stejně jako u alternativních dohod, objevuje problém s uchopením výlučnosti či nevýlučnosti takovéto dohody.

Dalšími typy prorogačních dohod jsou ty, které dávají možnost výběru soudu jen jedné ze stran. Literatura hovoří o asymetrických prorogačních dohodách (*asymetric, unilateral, imbalanced, one-way*, jednostranné). Ty bývají spojovány i s ochrannými koncepty tam, kde možnost volby má pouze ta strana, která je považována za „slabší“ stranu kontraktu. Tento model v kombinaci s časovým posunem volby využívá např. Nařízení Brusel Ibis pro smlouvy spotřebitelské, individuální pracovní a pojišťovací. Tyto smlouvy jsou připuštěny a upraveny výslovně. Jiný je případ uzavírání smluv mezi podnikateli, kde neexistuje jednoznačná pozice. Např. v hojně citovaném případě *Rothschild*,⁵⁵ kde se jednalo o jednostrannou „čistou“ doložku pro volbu mezi soudy různých států, tato zněla v originále: „*Les litiges éventuels entre le client et la banque seront soumis à la juridiction exclusive des tribunaux de Luxembourg. La banque se réserve toutefois le droit d'agir au domicile du client ou devant tout autre tribunal compétent à défaut de l'élection de juridiction qui précède.*” Vývoj francouzské judikatury v tomto a obdobných případech, včetně diskuse z pohledu dalších národních jurisdikcí, ukázal na problémy a rizika sjednání tohoto typu dohody.⁵⁶

U asymetrických dohod praxe uvádí tam, kde existuje příznivé právní prostředí pro jejich využití, řadu variant.⁵⁷ Může jít i o různé kombinace i s rozhodcím řízením.

Dalším omezením může být omezení časové, kdy lze platnou prorogační dohodu uzavřít až po vzniku sporu. I v těchto případech se zpravidla jedná o úpravu, která akcentuje pozici slabší strany smlouvy. V již uvedeném Nařízení Brusel Ibis, kde je tato varianta uvedena v alternaci k asymetrické dohodě, jsou umožněny opět pro smlouvy pojišťovací, spotřebitelské a individuální pracovní.

Omezení prostorové může být i nealternativní tam, kde existuje nadstátní předpis a volit je možné jen soudy v rámci jeho teritoriální působnosti. Tedy účinky dohod jak pozitivní, tak i negativní se týkají soudů v dosahu teritoriální působnosti předpisu. Což je otázka, která na průsečíku „založení příslušnosti“ vs. „povinnosti nepřislušných soudů“ vs. uznání a výkon může přinést, vzhledem k lámání režimu, problémy.

Odlížit je možné také prorogační dohody, které svým zněním určují jurisdikci státu jako celku, a prorogační dohody, které určují přímo konkrétní soud státu (samozřejmě zasahuje jen do otázek, kde je autonomie stran dovolena, obvykle místní příslušnosti). V prvním případě se jedná o doložky typu: „*Veškeré spory z této smlouvy budou řešit české soudy.*“ Ve druhém potom: „*Veškeré spory z této smlouvy bude řešit Krajský soud v Brně.*“ V uvedeném případě se může objevit další otázka námitka nepřislušnosti vůči konkrétnímu soudu vs. námitka vůči pravomoci soudů daného státu jako celku. Tyto situace je nutné řešit v konkrétním kontextu. Na jisto lze postavit, že nepřislušnost dle doložky určující konkrétní místní soud neznamená nutně neexistenci pravomoci soudů státu jako celku.

⁵⁵ Cour de Cassation, civile, Chambre civile 1, 26 septembre 2012, [cit. 2022-10-11]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000026431679>>. V literatuře např. MAILHÉ, F. A Game of Asymmetries, Optional and Asymmetrical Choice of Court Agreements Under French Case Law. In: KEYES, M. *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 197–214.

⁵⁶ Vedle zmiňovaných analýz vit také FREITAG, R. Halbseitig ausschließliche Gerichtsstandsvereinbarungen unter der Brüssel I-VO. In: MANKOWSKI, P. – WURMNEST, W. (eds). *Festschrift für Ulrich Magnus zum 70. Geburtstag*. München: Sellier European Law Publishers, 2014, s. 419–432.

⁵⁷ MERRET, L. The future enforcement of asymmetric jurisdiction agreements. *International and Comparative Law Quarterly*. 2018, Vol. 67, Iss. 1, s. 41–43.

3. Haagská úmluva o dohodách o volbě soudu

3.1 Unifikovaná a národní úpravy – prostor pro rozdíly

Mezery v právu jsou doprovodným jevem právních úprav. To platí i u úprav unifikovaných. Důvodů je řada – od neshod na společné úpravě a vědomého vyloučení některých otázek až po nevědomé opomenutí, respektive nevyhodnocení problematiky. Vzniklé mezery jsou v unifikovaných úpravách pokryty různě, mimo jiné také v závislosti na typu unifikace. Uzavřené úpravy využívají analogie a neobracejí se k národnímu právu. Naopak úpravy otevřené využívají různých způsobů odkazů a mezery vyplňují národním právem – hmotným i kolizním. U procesních (a také kolizních) úprav se setkáváme navíc s otázkou vhodnosti „zabudování“ hmotněprávních definic či otázek do těchto procesních úprav, anebo jejich ponechání národnímu právu. U procesních unifikací lze obecně ve vazbě na národní úpravu identifikovat následující varianty:

- a) hmotně právní otázky jsou upraveny přímo unifikovanou úpravou a není ponechán prostor pro úpravu národní. V případě Haagské úmluvy o dohodě o volbě soudu jde např. o formu prorogační dohody; nebo
- b) unifikovaná úprava obsahuje jednotné kolizní pravidlo a odkazuje na hmotné právo určitého státu. Může jít o případ, kdy by ustanovení úmluvy výslovně odkazovalo na právo (hmotné či procesní) sídla prorogovaného soudu; nebo
- c) pro určení rozhodného práva se využije systém mezinárodního práva soukromého státu, který je určen unifikovanou úpravou.⁵⁸

Prolínání práva unifikovaného s právem národním, a to v uvedených pozicích ad b) a c), zatěžuje aplikaci unifikovaného předpisu a přináší další otázky či problémy. Na druhé straně se jedná o realitu dnešního stupně mezinárodní právní regulace a onen odkaz na národní úpravu zpravidla napomáhá tomu, aby byla unifikovaná úprava přijata. Rozdíly v národních úpravách bývají mnohdy natolik velké, že není vůle států je překonat a přijmout unifikovaný text.⁵⁹

Haagská úmluva o dohodách o volbě soudu se v tomto konceptu neliší od jiných úprav. Vedle otázek, které jsou upraveny, existují otázky neupravené a úmluva s nimi takto nakládá. Dovolává se na vícero místech národního práva a úpravy dle něj. Na národní úpravu vymezených otázek týkajících se prorogační dohody je výslovně odkázáno v článku 5 odst. 1 (neplatnost dohody podle práva státu zvoleného soudu), článku 6 písm. a) a b) (neplatnost dohody dle práva státu zvoleného soudu; způsobilost stran k uzavření dohody) a článku 9 písm. a) a b) (neplatnost dohody dle práva státu zvoleného soudu; nezpůsobilost stran dle práva dožádaného soudu). Odkazy na národní právo jsou využity v úmluvě ve všech dotčených pozicích – založení příslušnosti, střety mezinárodních příslušností a uznání rozhodnutí.

⁵⁸ Mezi prvním a druhým způsobem je třeba vidět rozdíl. Zatímco v prvním případě se jedná o hraniční určovateli, ve druhém jde pouze o uvedení systému mezinárodního práva soukromého, který bude použit. V tomto druhém případě se určení rozhodného práva „odkládá“ až na úroveň tohoto národního systému.

⁵⁹ V oblasti procesního práva je obdobně jako v jiných oblastech zásadní, nakolik jsou si právní úpravy podobné proto, aby byly způsobilé ke komparaci, případně i k unifikacím. K této otázce v oblasti procesního práva i obecně KERAMEUS, K. Procedural Harmonization in Europe. *The American Journal of Comparative Law*. 1995, Vol. 43, No. 3, s. 401–408.

3.2 Věcná působnost úmluvy

Věcnou působnost je nutné vymezit na průsečíku vícera ustanovení. Úmluva dopadá na výlučné prorogační dohody definované jako takové v článku 3, uzavřené v občanských a obchodních věcech tam, kde je dán mezinárodní prvek (čl. 1 odst. 1). Současně není předmět dohody výslovně vyloučen z dosahu úmluvy (čl. 2) nebo vyloučen prohlášením státu (čl. 21). Definici výlučné prorogační dohody ve vazbě na uchopení její platnosti a konceptu výlučnosti se budeme věnovat v následující části, zde si přiblížíme ostatní determinanty:

- a) Věci občanské a obchodní. Výklad pojmů je autonomní a nelze jej vázat k vnitrostátnímu uchopení. Tento závěr vyplývá ze zdroje právní úpravy – mezinárodní úmluvy. Termín „věci občanské a obchodní“ není podmíněn druhem soudu, který o věci rozhoduje. Pod rozsah tak spadají i řízení o náhradu škody obětí trestných činů, uplatňovaná před trestními soudy. V rámci oné šedé zóny, která existuje v rámci vymezení práva veřejného a soukromého na pomezí různých právních úprav, jsou některé otázky jasně vyloučeny (daňové věci), jiné mohou při extenzivním výkladu spadat do rámce pojmu, pokud by nebyly výslovně vyloučeny (insolvenční řízení, pojišťovací věci atd.).⁶⁰ Je skutečností, že autonomní uchopení pojmu je blízké státům kontinentální Evropy mimo jiné i vzhledem k unifikacím představovaným Nařízením Brusel Ibis (a zejména jeho předchůdců). Kritické hlasy zaznívají spíše mimo tento prostor.⁶¹ Další vyloučení může být dáno prohlášeními státu. To je případ i Evropské unie a prohlášení dle článku 21, které vylučuje z aplikace úmluvy vybrané pojišťovací otázky.⁶²
- b) Výslovné vyloučení z dosahu věcné působnosti je uvedeno v článku 2. Vyloučeny jsou smlouvy spotřebitelské a pracovní, a to včetně smluv kolektivních. Vzhledem k uchopení prorogačních dohod, např. v Nařízení Brusel Ibis, je vyloučení dohod ze vztahů, které jsou výrazně nerovné a vyžadují speciální úpravu, očekávatelné. K tomu ze strany Evropské unie přistupuje již zmíněné prohlášení o vyloučení některých pojišťovacích věcí. Další vyloučení v odstavci 2 zasahuje celou sérii otázek od věcí statusových až po problematiku, kde se výrazněji projevuje zájem státu konat řízení na určitém místě (věcná práva, antimonopolní věci, odpovědnost za jaderné škody atd.). Připomenout je třeba požadavek na restriktivní výklad výjimek s ohledem na článek 2 odst. 3, kde důvodem pro vyloučení není to, že se jedná v konkrétní případě o předběžnou otázku.⁶³
- c) Další podmínkou pro aplikaci Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu je existence mezinárodního prvku. Týká se jak věcné, tak částečně i personální působnosti. Je vymezena zvláště u příslušnosti (čl. 1 odst. 2) a zvláště u řízení o uznání a výkon rozhodnutí (čl. 1 odst. 3).

⁶⁰ K pojmu věci „občanské a obchodní“ POCAR, F. – NYGH, P. *Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters. Preliminary Document No. 11 of August 2000 for the attention of the 19th Session of June 2001*, [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=3494&dtid=35>>.

⁶¹ Kriticky k nedostatku definice BERLIN, M. B. *Hague Convention on Choice-of-court Agreements: Creating an International Framework for Recognizing Foreign Judgments. International Law & Management Review*. 2007, Vol. 3, Iss. 1, s. 66.

⁶² Viz depositáře a znění prohlášení, [cit. 2022-12-10]. Dostupné z: <<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1044&disp=resdn>>.

⁶³ BRÍZA, P. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*, s. 195–196. Zde ovšem významné pro pochopení i Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 27 až 28, kde odkazuje na zprávu Nygha a Pocara, umožňující uchopit význam tohoto omezení vyloučení a v důsledku toho i restriktivní výklad vyloučení.

Pro určení příslušnosti je mezinárodní prvek uveden negativně – „*strany nemají bydliště a sídlo v témže smluvním státě a vztah stran a veškeré další prvky týkající se sporu, bez ohledu na místo zvoleného soudu, nesouvisí pouze s tímto státem*“.

Zřetelné je vyloučení tzv. subjektivního mezinárodního prvku, tj. situace, kdy volba soudu jiného státu internacionalizuje jinak vnitrostátní případ. Tuto pozici nemůže změnit ani např. společná volba práva s volbou soudu. Jsou to pouze objektivní prvky skutkové podstaty, které internacionalizují případ, nikoli pouhá vůle stran v jinak vnitrostátním případě. Ostatně obdobná situace vyplývá i z jiných předpisů platných v ČR – zák. mez. pr. soukr. i Nařízení Brusel Ibis.⁶⁴ Samotná Haagská konference při přijímání svých úmluv byla k subjektivnímu mezinárodnímu prvku spíše zdrženlivá. Odkazujeme také na analýzy v pracích Wellera a Břízy, které tuto možnost s řadou dalších argumentů odmítají.⁶⁵ Upraveno není ani časové určení. Není zřetelné, k jakému okamžiku je posuzována existence prvku – k okamžiku uzavření prorogační dohody, nebo k okamžiku zahájení řízení. Druhý z okamžiků je dle našeho názoru nesporný. Pro první hovoří, jak uvádí Bříza, předvídatelnost a právní jistota stran. Rovněž přípravné materiály v jedné z verzí mají uvedeny oba prvky. I když otázka není výslovně uvedena, a bude zajímavé sledovat rozhodování soudů, přikláníme se k uvedenému Břízovu názoru na přijetí obou časových konceptů.⁶⁶

Upozornit je třeba i na koncept „bydliště nebo sídlo“, uvedený v článku 1 odst. 2 a pro právnické osoby rozvedený v článku 4 odst. 2. Ono upozornění se týká právě autonomie konceptu, který je v úmluvě zvolen. Je třeba zdůraznit, s odkazem na diskuse v průběhu přijímání dokumentu, na akcent na uchopení pojmů „*residence*“ oproti „*habitual residence*“ a „*domicil*“. Zvolen, zjevně pro svou výraznější neutralitu ve vazbě na národní úpravy, byl pojem „bydliště“ – „*residence*“, a to pro své faktické vazby tam, kde se jedná o fyzické osoby.⁶⁷

V řízení o uznání a výkon rozhodnutí je mezinárodní prvek dán tím, že je rozhodnutí vydáno soudem jiného smluvního státu, než je soud, kde je požádáno o uznání a výkon. I zde může být vyloučen z uznání a výkonu případ, kdy by příslušnost byla založena

⁶⁴ ROGERSON, P. Article 1. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPIIL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*. 2016, s. 58–59; VLAS, P. Article 4. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPIIL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*. 2016, s. 109–111. Rovněž viz bod 3 Nařízení Brusel Ibis s odkazem na evropský justiční prostor. V české literatuře k mezinárodnímu prvku: ROZEHNALOVÁ, N. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Aspi Kluwer ČR, 216, s. 21–26.

⁶⁵ BŘÍZA, P. Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě, s.201, zde s odkazem i na jiný názor BEAMONT, P. Hague Choice of Court Agreements Convention 2005: Background, Negotiations, Analysis and Current Status. *Journal of Private International Law*. 2009, Vol. 5, No. 1, s. 149–150. Zde právě i ve vazbě nejen Nařízení Řím I, ale i vyhlášení dle čl. 19 a 20 Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu. WELLER, M. Choice of court agreements under Brussels Ia and under the Hague convention: coherences and clashes. *Journal of Private International Law*. 2017, Vol. 13, No. 1, s. 91–97.

⁶⁶ BŘÍZA, P. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*, s. 201.

⁶⁷ KESSEDJIAN, C. Synthesis of the work of the special commission of June 1997 on International Jurisdiction and the effects of foreign judgments in civil and commercial matters, November 1997, s. 7 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://assets.hcch.net/docs/ecc45930-f5a1-4bd1-b94c-420c44a05954.pdf>>. Dále posun v roce 2002: SCHULZ, A. Reflection Paper to Assist in the Preparation of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters. August 2002, s. 24–25. Dostupné z: <<https://assets.hcch.net/docs/760c3e3e-c40a-4644-8892-188afe402692.pdf>>. K diskusi mezi konceptem „*habitual residence*“ a „*residence*“ viz *Summary of the Outcome of the Discussion in Commission II of the First Part of the Diplomatic Conference 6–20 June 2001*. Poznámka pod čarou č. 17 [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <<https://assets.hcch.net/docs/e172ab52-e2de-4e40-9051-11aee7c7be67.pdf>>.

na subjektivních kritériích.⁶⁸ Nicméně jen jako případ, kdy by došlo k učinění výhrady státem dle článku 20. Doposud výhradu žádný ze států neučinil.

- d) Realizace výhrad. Haagská úmluva o dohodách o volbě soudu zasahuje (čl. 1 odst. 1), v základní poloze pouze výlučné prorogační dohody, v návaznosti na ně potom povinnosti nepřislušných soudů a uznání a výkon soudního rozhodnutí. Nicméně stát může využít výhrad, zejména dle článku 21 a 22. O článku 21 jsme hovořili ve vazbě na Evropskou unii – ta učinila výhradu k aplikaci u některých pojišťovacích věcí. Dle článku 22 může stát „rozšířit“ některé aspekty uplatnění dohody i na nevýlučné dohody.⁶⁹ Konkrétně může stát prohlásit, že jeho soudy budou uznávat a vykonávat rozhodnutí vydaná soudy, jejichž příslušnost je dána nevýlučnou dohodou. Potom je možné, za podmínek uvedených v tomto článku, vydané rozhodnutí vykonat na základě úmluvy. Tento typ výhrady musí učinit jak stát, pravomoc jehož soudu je založena, tak stát uznávající a vykonávající rozhodnutí. Nevýlučná dohoda nemá negativní účinky a nezakládá povinnosti nepřislušného soudu, týká se pouze pozitivních účinků a uznání a výkonu. Úmluva uvádí řadu podmínek, které musí být naplněny. Aktuálně toto prohlášení neučinila žádná ze smluvních stran.

3.3 Personální působnost

Personální působnost není výslovně upravena. Spíše lze v úmluvě nalézt úpravu dílčích aspektů, které mají dopad na její aplikaci. Konkrétně:

- a) Úmluva hovoří v různém kontextu o „smluvních stranách prorogační dohody“ a o „účastnících sporů“. Smluvní strany prorogační dohody jsou vymezeny i věcnou působností dohody. Musí jít o strany smlouvy (hlavní), jejímž předmětem jsou věci občanské a obchodní. Nesmí se jednat o případy, kdy by šlo o vyloučené smlouvy – spotřebitelské a pracovní smlouvy. Pozici účastníků řízení upravují národní procesní předpisy státu, kde je řízení realizováno. Na tuto otázku úmluva nedopadá.
- b) Druhou otázkou, s již ne tak jednoznačnou odpovědí, je vazba stran prorogační dohody na smluvní stát. Jednoznačné je, že úmluva je aplikována v případě určení příslušnosti tam, kde se jedná o prorogaci soudu smluvního státu a o situace, kdy rozhoduje soud smluvního státu v dalších otázkách jako je nepřislušnost či uznání a výkon. Samotná vazba bydliště strany a smluvního státu nicméně takto jednoznačně určena není. Úmluva sama podmínku vazby neobsahuje. A jeví se, že omezení na smluvní stát nebylo ani zamýšleno, zjevně i vzhledem k možné účasti osob třetích či změnám, které mohou po uzavření prorogační smlouvy nastat.⁷⁰ Text úmluvy vazbu bydliště osoby na smluvní stát obsahuje u vymezení negativního mezinárodního prvku. Literatura, pokud hodnotí tuto otázku, kloní se k tomu, že existence bydliště stran ve smluvním státu není nutným předpokladem aplikace úmluvy.⁷¹ Rovněž článek 19 podporuje tuto úvahu. Jinou otázkou je ovšem hodnocení kolize s jinými úpravami, kde vazba na bydliště svou

⁶⁸ BŘÍŽA, P. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*, s. 201–202, s příkladem na aplikaci pro fázi uznání a výkonu.

⁶⁹ Příklady aplikace pro nevýlučné dohody: Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 52–53.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 32 (bod 97).

⁷¹ VÁLKOVÁ, L. *Choice of Court Agreements in Commercial, Family and Succession matters*, s. 204.

roli sehrává, což je případ u Nařízení Brusel Ibis. Podobný závěr lze očekávat i u jiných úprav, a to i vnitrostátních. Výraznější je kolize u litispence a uznání a výkonu rozhodnutí, kdy soudy nesmluvního státu, který je místem bydliště strany (n), nejsou úmluvou vázány.

3.4 Výlučná dohoda dle Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu

Prorogační dohoda je upravena úmluvou s tím, že u některých otázek je výslovně odkazováno na národní právo. Samotná dohoda se může týkat sporů existujících či sporů vzniklých v budoucnu, a to z konkrétních právních vztahů (čl. 3 písm. a). Nemůže zasahovat poměry mezi stranami obecně, bez vazby na konkrétní vztahy. Na druhé straně není vyloučen dopad na delikttní závazky.

Úmluva je aplikována pouze na výlučné prorogační dohody. Výlučnost, jako základní prvek prorogační dohody v režimu úmluvy, je uchopena jako vyvratitelná domněnka. Jako taková je v dispozici smluvních stran (čl. 3 písm. b). Vyloučení musí být výslovné, není možné vyvozovat vyloučení exkluzivity na základě tacitní dohody či v důsledku praxe zavedené mezi stranami.

Příklad. Výslovné uvedení výlučnosti: Spory z této smlouvy budou řešeny výlučně u soudů v České republice. Spory z této smlouvy budou řešeny výlučně v Brně. Výslovné neuvedení výlučnosti, formulace opírající se pouze o koncept předpisu: Spory z této smlouvy budou řešeny v Brně.

Forma dohody je přímo upravena. Tato musí odpovídat požadavkům uvedeným v článku 3 písm. c) – je zaznamenána písemně⁷² nebo zaznamenána jiným komunikačním prostředkem, který umožňuje přístup k informacím tak, aby byly využitelné pro další potřebu. Z tohoto ustanovení lze učinit následující závěr. V první řadě není možné doplnit požadavky dalšími, které by byly uvedeny v národním právu, jako je např. stvrzení podpisu notářem či jiným orgánem.⁷³ Uvedené podoby jsou maximálně pružné a otevřené v budoucnu využívaným komunikačním prostředkům. Umožňují řadu možných variant – od ústní podoby, která byla jednou stranou zaznamenána písemně, až po využití v současné době známých elektronických prostředků. Zpráva upozorňuje na formulace užití v anglické a francouzské verzi a odmítající pro posouzení požadované formy jak vnášení vazeb na dokazování, tak vnášení prvku konsensu do posuzování platnosti z pohledu formy.⁷⁴ Otázkou je využití zvyklosti či praxe stran tak, jak je dovoluje Nařízení Brusel Ibis. Tato forma nenaplnuje požadavky uvedené v úmluvě a nelze je využít.

Podoby a přípustná konstrukce výlučné dohody jsou vymezeny úmluvou: výlučnou je dohoda, která určuje příslušnost soudu či soudů pouze jednoho smluvního státu (tzv. *unique*, nealternativní dohoda). Jiné prorogační dohody jako je alternativní, asymetrická či *multiple* jsou kvalifikovány z pohledu úmluvy jako nevýlučné, a tato na ně nedopadá (s výjimkou případu, kdy by stát přijal výhradu dle čl. 22). Důležitý je akcent na určení jedné jurisdikce. Tedy doložky, které se pohybují i s variacemi uvnitř jedné jurisdikce, jsou

⁷² Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 34.

⁷³ BRANDT, R. A. – HERRUP, P. M. *The 2005 Hague Convention on Choice of Court Agreements: commentary and documents*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 45. Upozornit je nutné také na to, že pro účely použití nejsou dokumenty zatíženy požadavky na legalizaci či apostilaci.

⁷⁴ Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 34.

platné. Například doložka typu: „*Spory z této smlouvy řeší soud v Praze nebo Brně*“, je doložkou platnou. Nutné také není určovat konkrétní soud, stačí ono obecné uvedení s ponecháním určení na národním právu. Úpravu pro federální státy nalezneme v článku 25.

Pochybnosti vzbuzují asymetrické dohody. Uvedené tvrzení, které jsme uvedli výše, se opírá o Zprávu⁷⁵ a většina autorů k ní takto přistupuje. Nicméně se objevují i jiné názory. Někteří autoři kvalifikují asymetrickou dohodu jako výlučnou za podmínky, že má prvky výlučnosti. A minimálně vyloučení z dosahu úmluvy jako takové nepovažují za zcela jasné, a tím i do budoucna přinášející možné problémy.⁷⁶ Prozatím lze ovšem považovat za převažující názor o neaplikaci v konceptu uvedeném ve Zprávě Dogauchi-Hartley.

Výslovně je upravena vazba prorogační dohody a tzv. hlavní smlouvy, tedy případ, kdy je neplatností zasažena jen smlouva hlavní, a naopak. Koncept autonomie, který převládá v posledních desetiletích pro hodnocení procesních doložek (prorogačních i rozhodčích) a doložek kolizních (o volbě práva), je zde výslovně uchopen a upraven.

3.5 (Ne) platnost prorogační dohody a vazba na národní úpravu

V situacích, kdy není otázka upravena úmluvou, a ta odkazuje pro její úpravu na národní právo, se objevuje více interpretačních nejasností. V prvé řadě to je uchopení odkazu na národní právo. Jde o odkaz na materiální úpravu, nebo o odkaz na normy mezinárodního práva soukromého? S tím souvisí i rozdíly v určení tohoto rozhodného práva na vnitrostátní úrovni. K úvaze je i význam a určení obsahu termínů v této souvislosti použitých, tj. „neplatnost dohody“, respektive vzhledem k výslovné úpravě formální platnosti „materiální neplatnost dohody“, „způsobilost osoby k uzavření prorogační dohody“ a rovněž naplnění termínu „dohoda, smlouva“ jako výrazu vůle stran a ústředního momentu pro založení příslušnosti.

Uchopení odkazu na národní právo patří i zde k těm, které vyvolávají diskuse o využitím způsobu uchopení odkazu a o jeho vhodnosti. Samotná úmluva hovoří v dotčených ustanoveních o odkazu na „právo státu“, nikoli o odkazu na „hmotné právo státu“. Rovněž Zpráva Hartleye a Dogauchiho hovoří o odkazu zahrnujícím kolizní normy (státu, jehož soud byl prorogován – pozn. autora).⁷⁷ Nikoli určujícím přímo aplikaci hmotného práva zvoleného státu. Ostatně Nařízení Brusel Ibis, s cílem sblížení konceptu prorogačních dohod v obou předpisech, postupuje stejně – tam, kde není přímá autonomní úprava, odkazuje na kolizní normy určeného členského státu (*lex fori prorogatum*).⁷⁸ Podobné je

⁷⁵ Ibidem, s. 33 s odkazem zejména na body č. 105–106.

⁷⁶ MERRETT, L. – CARRUTHERS, J. United Kingdom: Giving Effect to Optional Choice of Court Agreements-Interpretation, Operation and Enforcement. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*. 2020, s. 493–494. Podobně VÁLKOVÁ, L. *Choice of Court Agreements in Commercial, Family and Succession matters*, s. 209. Zde i s odkazem na BRANDT, R. A. – HERRUP, P. M. *The 2005 Hague Convention on Choice of Court Agreements: commentary and documents*, s. 44.

⁷⁷ Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 35 s poznámkou pod čarou č. 138. Zde přímo vysvětlují, proč nelze tento termín vykládat jinak – protože by potom byl použit jiný termín „vnitrostátní právo Státu“. Což ovšem také není zcela přesné. Nicméně základní text je ve směru typu odkazu dostatečně vysvětlující a ani literatura tuto konstrukci nezpochybňuje.

⁷⁸ Nařízení Brusel Ibis konkrétně v článku 25 odst. 1 věta první včetně návaznosti na bod 20 Preambule. I přes poměrně jasný koncept patří tato úprava k těm, při jejichž hodnocení se objevují výhrady, respektive upozornění na vzniklé rozdíly díky neexistenci jednotné kolizní normy a rozdílu při hodnocení prorogačních dohod. MAGNUS, U. Article 25. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPIIL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*, s. 628; BALLASTEROS, M. H. *The Regime*

to i v jiných typech mezinárodních úprav jako je Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží v člancích 4 a 7 odst. 2. Nejde tedy o uchopení výjimečné a překvapivé. Zpravidla tam, kde není dosaženo unifikace situace přímo v nadstátní úpravě, je koncept odkazu na ustanovení mezinárodního práva soukromého využíván.

Tímto uchopením, zohledňujícím specifika národního přístupu k prorogačním dohodám i pokud jde o jejich kvalifikaci, konstrukci (akcent na procesní účinky vs. akcent na smluvní prvky konstrukce) a návazné právo, se dostává unifikovaná úprava na dvojité „tenký led možných rozdílů“. Ty jsou jak v uchopení odkazu mezinárodním právem soukromým, tak v následné hmotně právní úpravě. Jaké varianty se zpravidla u tohoto kolizního uchopení nabízejí?

Národní úpravy obecně oscilují mezi využitím práva fóra, tedy akcentem na procesní složku dohody, a určením rozhodného práva mechanismy zohledňujícími smluvní složku prorogačních dohod, tedy i volbou práva či náhradními určeními.⁷⁹ V naposledy uvedeném případě využití určení rozhodného práva pravidly užívanými pro smluvní závazky neexistuje v rámci EU, tedy i v ČR, jednotná kolizní úprava. Nařízení Řím I vyloučilo výslovně rozhodčí i prorogační smlouvy ze svého dosahu.⁸⁰ Určení zůstává na úrovni vnitrostátní. Česká úprava, na rozdíl od určení platnosti rozhodčí smlouvy dle § 117 zák. mez. pr. soukr., tuto otázku u prorogační dohody výslovně neřeší a ponechává ji doktríně. Ta tradičně, s akcentací procesních účinků prorogačních dohod (a zjevně tendencí k hodnocení dohod jako procesních institutů), volila přímou vazbu na tuzemské právo – *lex fori*.⁸¹ Tedy nikoli jen otázky přímo vedoucí k založení příslušnosti soudu, ale i otázky týkající se důvodů neplatnosti dohody se řídí v tomto konceptu právem fóra. Nejde o názor jediný.

V novější literatuře se objevují i jiné úvahy, konkrétně volba práva.⁸² Při zdůraznění a respektování separace obou dohod, hlavní a prorogační, bychom nevyloučili ani vazbu na *lex causae* hlavní smlouvy jako jednu z možných variant. Otázky vázané na závazek stran, nikoli na procesní účinky, nemusí být nutně svázány s právem fóra. Což se týká právě i otázek neplatnosti z titulu omylu, nátlaku, míry neurčitosti ujednání atd. Názor nevyklučující volbu práva pro otázky materiální platnosti (*a contrario* i důvodů neplatnosti) vyjádřil v komentáři k zák. mez. pr. soukr. Bříza.⁸³ Tento názor rovněž zastáváme. Pravidelnou situací bude sice vazba na tuzemské právo, nevyklučujeme však v konkrétních případech ani jiné odkazy. Volnější úvahu umožňuje i uchopení zák. mez. pr. soukr., konkrétně potom úprava v § 24. Ta umožňuje flexibilní přístup k aplikaci kolizních norem, což

of Party Autonomy in the Brussels I Recast: The Solutions Adopted for Agreements on Jurisdiction. *Journal of Private International Law*. 2014, Vol. 10, No. 2, 2014, zejména s. 292–294; BROSCHE, M. – KAHL, L. M. Article 25. In: REQUEJO ISIDRO, M. *Brussels I Bis: A Commentary on Regulation (EU) No 1215/2012*. Cheltenham – Camberley: Edward Elgar Publishing, 2022, s. 350–352.

⁷⁹ MERRETT, L. – CARRUTHERS, J. United Kingdom: Giving Effect to Optional Choice of Court Agreements-Interpretation, Operation and Enforcement. In: KEYES, M. (ed.). *Optional Choice of Court Agreements in Private International Law*, s. 443.

⁸⁰ PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 153–154; KYSELOVSKÁ, T. In: ROZEHNALOVÁ, N. a kol. *Nařízení Řím I a Nařízení Řím II, Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 24–25.

⁸¹ KUČERA, Z. – TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*, s. 223–225.

⁸² BRÍZA, P. – BRICHÁČEK, T. – HORÁK, P. – PTÁČEK, L. – SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 503.

⁸³ BRÍZA, P. In: BRÍZA, P. – BRICHÁČEK, T. – HORÁK, P. – PTÁČEK, L. – SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*, s. 503, 517.

v otázkách, které souvisejí se smluvní složkou doložky, by bylo uplatnitelné. Postavení úvahy na § 24 zák. mezi. pr. soukr. má rovněž onu výhodu, že ustanovení uvádí i případné meze užití a pohybujeme se nikoli v rámci spekulativních úvah.⁸⁴

Otázka platnosti, respektive neplatnosti smlouvy je vylučována z dosahu nadnárodních úprav často a její uchopení vyvolává diskuse o šíři a o hranicích unifikovaného a národního práva. Připomenout si lze slova U. Drobniga, který v jiné souvislosti hovoří o platnosti smlouvy a jejím vyloučení z unifikované úpravy jako o „*nejcitlivějším průsečíku jednotného práva a vnitrostátních právních systémů*“ (překlad aut.).⁸⁵ Důvodem je nejenom koncept autonomní interpretace pojmu platnost a neplatnost, ale i význam termínu a ona dělicí čára mezi národní a mezinárodní úpravou.

K formální a materiální platnosti prorogační dohody je možné konstatovat následující. Jejich právní regulace se rozpadá do dvou režimů. Prvý okruh otázek pokrývá úmluva sama taxativním výčtem, druhý se řídí normami mezinárodního práva soukromého státu určeného soudu a jimi určeným právem. Tato konstrukce, s vyloučením určitého okruhu otázek z dosahu úmluvy, vzbudila nejen u Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu, ale mnohem výrazněji u Nařízení Brusel Ibis diskuse o významu a dosahu termínu „neplatnost“, respektive „materiální neplatnost prorogační dohody“, vazbách na autonomní či národní uchopení „smlouvy a jejího formování“ a otázkách případného rozlišení.⁸⁶ Formální platnost, a o tom jsme hovořili i na jiném místě, je upravena taxativním výčtem možných forem v článku 3 písm. c) a není zde prostor pro národní úpravu. Vazba formy dohody na platnost dohody je významná při dokazování konsensu a vůbec předpokladu existence prorogační dohody, kdy např. písemná doložka je prvním symptomem existence dohody. Byť tyto otázky nelze zaměňovat či automaticky podmiňovat.

Složitější je situace u platnosti materiální, kde se hodnocení prorogační dohody prolíná se samotnou působností Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu.

V případě neplatnosti, respektive důvodů vedoucích k neplatnosti prorogační dohody, Zpráva Dogauchi-Hartley uvádí, že: „*má odkazovat především na obecně uznávané důvody, jako je podvod, omyl, uvádění nesprávných informací, nátlak a nezpůsobilost*“. Jde tedy o důvody, které mohou ovlivnit svobodu, vážnost, určitost vůle, která stojí v základu dohody. Jeví se, že jde jak o důvody působící automaticky neplatnost, tak důvody, pro něž je dohoda napadnutelná.⁸⁷ Jinak řečeno, způsobují neplatnost prorogační dohody, o které je předpokládáno nejpozději v okamžiku, kdy je posuzována aplikace Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu, že je existující a platná. Na jedné straně stojí předpoklad existující a platné prorogační dohody, na straně druhé potom důvody způsobující její neplatnost. Je otázkou, zda takto uvedené rozlišení je dostačující. Ano i ne.

⁸⁴ K ustanovení § 24 obecně: PAUKNEROVÁ, M. In: PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 173–181; BŘÍZA, P. In: BŘÍZA, P. – BŘICHÁČEK, T. – HORÁK, P. – PTÁČEK, L. – SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*, s. 151–153.

⁸⁵ V originále „*the most sensitive crossroad of uniform law and of domestic legal systems*“.

⁸⁶ K diskusi u Nařízení Brusel Ibis viz souhrn kritických i pozitivních stanovisek k uchopení materiální platnosti v: MAGNUS, U. Article 25. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). *ECPIIL. Commentary. Vol. 1. Brussels Ibis Regulation*, s. 625–631.

⁸⁷ V české terminologii bychom hovořili o absolutně a relativně neplatných dohodách. Literatura uvádí termíny „*void*“ a „*voidable*“, což v souvislosti se smlouvou představuje jednak existenci důvodů, pro které dohoda je bez dalšího neplatná a důvody, pro které je napadnutelná jednou ze stran. Podobně: BALLASTEROS, M. H. *The Regime of Party Autonomy in the Brussels I Recast: The Solutions Adopted for Agreements on Jurisdiction. Journal of Private International Law*. 2014, Vol. 10, No. 2, s. 302.

U důvodů neplatnosti prorogační dohody je zřetelný a nezpochybnitelný posun směrem k národnímu právu a jeho určení tak, jak jsme o tom hovořili v předchozí pasáži – na základě norem mezinárodního práva soukromého místa řešení sporu je určeno rozhodné právo. Jak je to ovšem s onou předpokládanou platností a vlastně i existencí smlouvy z pohledu dopadu úmluvy či národní úpravy? V této otázce je nutné, dle našeho názoru, vycházet jednak z působnosti, respektive dosahu úmluvy samé, jednak z konceptu autonomního výkladu pojmů. Řada otázek, které lze vztáhnout k platnosti a existenci prorogační dohody, je výslovně upravena – určení soudu, mezinárodní prvek, výlučnost dohody, předmět dohody, pokud jde o věcnou působnost úmluvy, a především požadavek existence „smlouvy“ – „dohody stran“, což je především otázka konsensu stran. Jak uvádí v části věnované platnosti Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT: „*postačí prostá smlouva, nejsou připuštěny žádné z konceptů, které jsou vlastní národním úpravám jako je ‘consideration’ v případě anglosaského práva nebo ‘cause’ v případě některých kontinentálních úprav*“ (volná parafráze).⁸⁸

Právě využití Zásad mezinárodních smluv UNIDROIT k autonomnímu výkladu úmluvy je cestou k rozumnému a předvídatelnému uchopení prorogační dohody v režimu úmluvy. Není to myšlenka nová. Různí autoři v různé míře jednoznačnosti vyjadřují myšlenku „setrvání“ na úrovni úmluvy a ponechání jen výslovně upraveného prostoru národním úpravám.⁸⁹ Využití výše uvedených Zásad je dle našeho názoru pozice, která by odpovídala autonomnímu uchopení pojmu „smlouva“ a jejímu vzniku. Současně to také dává smysl vytváření nestátních souborů pravidel, která vznikají právě na onom komparativním základě, který požadavku autonomního výkladu odpovídá a je smysluplný. To je role nejen řídicího práva, ale i pozadí pro komparativně uchopené instituty.

3.6 Způsobilost osoby uzavřít prorogační dohodu a vazba na národní úpravy

Způsobilost stran k uzavření prorogační dohody spadá obecně pod platnost, respektive může být jedním z důvodů neplatnosti dohody. V případě posuzování způsobilosti osob právnických, které jsou nesporně nejčastějším subjektem přeshraničních transakcí, bude posuzováno, zda je osoba vůbec subjektem práva, zda neexistují důvody pro nezpůsobilost, jako je např. zákaz určitým subjektům uzavírat tento typ dohod, respektive otázka, kdo je oprávněn jednat za tuto osobu atd. V úmluvě je odkazováno na vnitrostátní právo ve smyslu mezinárodního práva soukromého. Od předchozího případu se koncept liší ve využití práva. Zatímco v případě neplatnosti prorogační dohody úmluva odkazuje ve všech případech na stejný právní řád a jeho pravidla mezinárodního práva soukromého,

⁸⁸ Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT (Principles UNIDROIT 2010), oddíl 3.3. – komentář k jednotlivým ustanovením týkajícím se platnosti, [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <<https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010/chapter-3-section-1/#1623694323415-30641944-9988>>. Podobně: Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT 2016, článek 3 oddíl 1. Také např. k verzi z roku 1994: PERILLO, J.M. *Unidroit Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and a Review*. *Fordham Law Review*. 1994, Vol 63, Iss. 2, s. 291.

⁸⁹ Viz podobně i k Nařízení Brusel Ibis, respektive Brusel I: BŘÍZA, P. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*, s. 157. Obecně o úloze Principů UNIDROIT při interpretaci CISG MICHAELS, R. *The UNIDROIT Principles as Global Background Law*. *Uniform Law Review*. 2014, s. 643–668, zejména úvahy na s. 665–668. MICHAELS, R. *Umdenken für die UNIDROIT-Prinzipien. Vom Rechtswahlstatut zum Allgemeinen Teil des transnationalen Vertragsrechts*. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2009, Bd. 73, s. 866–888.

je tomu u způsobilosti jinak. Ostatně snahou tvůrců nebylo uchopit odkaz k právnímu řádu jednotně.⁹⁰ V článku 5 tento důvod výslovně uveden není a zůstáváme na úrovni práva rozhodného pro důvody neplatnosti dohody. Naopak výslovně je způsobilost zmíněna v dalších polohách. Jednak v případě povinností nepřislušných soudu v článku 6 písm. b) jako právní řád místa, kde bylo zahájeno řízení, jednak v případě odepření uznání dle článku 9 písm. b) jako právního řádu státu, kde bylo o uznání požádáno. V obou případech platí i odkaz dle pravidel mezinárodního práva soukromého státu zvoleného soudu. Lze tak např. odepřít uznání a výkon, pokud dle jednoho z rozhodných právních řádů není strana způsobilá k uzavření dohody. Jeví se, a tak lze číst i Hartleyho a Dogauchiho zprávu, že jde o alternativní využití, nikoli kumulativní.⁹¹

Úprava kolizního uchopení způsobilosti k právním jednáním se rozpadá do dvou využívaných systémů – určení dle státní příslušnosti (*lex patriae*), nebo dle vazby k území jako je bydliště, obvyklý pobyt. V oblasti anglosaského práva je využíván domicil. U právnických osob, které vzhledem k vyloučení spotřebitelských obchodů budou nejčastěji využívat prorogační dohodu, je nutné toto kritérium „protáhnout“ do pozice místa sídla, právního řádu státu, dle kterého byla osoba zřízena, místa podnikání či na vazbu na pozici pobočky. Do dosahu kolizního kritéria spadá např. otázka, zda jde o subjekt práva, kdo byl oprávněn za osobu jednat, zda na osobu nedopadají speciální požadavky omezující její způsobilost uzavřít dohodu (např. u veřejných institucí zákaz uzavřít prorogační dohodu ve prospěch cizího soudu) atd.

Jednotná unijní úprava neexistuje. Některé dvoustranné smlouvy o právní pomoci obsahují kritérium pro způsobilost. Nicméně spíše je třeba předpokládat využití národní úpravy. Česká úprava využívá pro fyzické osoby v § 29 zák. mez. pr. soukr. kritérium obvyklého pobytu a současně postačí, je-li osoba způsobilá dle právního řádu místa, kde činí jednání (pokud by zákon nestanovil pro určité situace jinak).⁹² Pro právnické osoby lze využít § 30 zák. mez. pr. soukr. vycházející v prvé řadě ze zásady inkorporační. Rovněž však pro vázanost právnické osoby z běžných jednání stačí, je-li k nim způsobilá podle právního řádu platného v místě, v němž bylo takové jednání učiněno.

Závěr

O širokém využívání Haagské úmluvy o dohodách o volbě soudu v budoucnu rozhodne to, zda ji obchodní velmoci typu USA a Čína budou ratifikovat. Její omezení je nyní – i přes vysoký počet vázaných států – zajímavé směrem ke Spojenému království, která má pro vazby se subjekty z EU mimořádné postavení. Další nárůst, vzhledem k pozici Spojeného království v některých oblastech obchodních sporů, lze očekávat.

Samotná prorogační dohoda dnes zažívá nesporně něco, co bychom mohli nazvat „vlnou zájmu“. Onen posun od zájmů států k zájmům jedinců účastných na konkrétní smlouvě a následném řízení, se projevuje jak v oblasti procesní, tak i kolizní, konkrétně využitím autonomie vůle a jejím promítnutím do právní regulace námi analyzované prorogační dohody a do volby práva. Posílení konceptu jako konceptu výlučného dává garance

⁹⁰ Zpráva HARTLEY, T. – DOGAUCHI, M., s. 61, bod č. 150.

⁹¹ *Ibidem*, s. 69, bod č. 184.

⁹² PFEIFFER, M. § 29. In: PAUKNEROVÁ, M. – ROZEHNALOVÁ, N. – ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*, s. 217–237.

v otázkách možných paralelních řízení v těch systémech, v nichž nepostačuje primát autonomie vůle stran a dovolenost dohody daná právními řády. Na druhé straně některé odmítnuté formy, konkrétně asymetrické doložky, mohou vlastní využití negativně ovlivnit pro problémy s jejich platností.

Předmětem analýzy byly otázky, které na rozdíl od těch, které jsou výslovně upraveny v úmluvě, takto upraveny nejsou a vzniká prostor pro národní úpravu. V tomto případě navíc „posílenou“ tím, že odkazy jsou odkazy na systém pravidel mezinárodního práva soukromého, tj. v kontinentální úpravě zpravidla na systém kolizních norem. O to více je násoben rozdíl v úpravě. Článek ukázal na vybrané otázky, které se liší a které mohou pozmnamenat jednotnou interpretaci a aplikaci úmluvy.

Prvým závěrem, který přímo nesouvisí s problematikou unifikace, je složitý aplikační koncept, a to zejména tam, kde dochází ke střetu úmluvy s jinými zdroji právní úpravy.

Druhý závěr se týká mezi využití unifikované úpravy a vyplnění mezer úpravou národní. Bez ohledu na vhodnost či nevhodnost přijatého řešení, pro důvody neplatnosti se jednoznačně využije národní právo určené mezinárodním právem soukromým místa řešení sporu. Onou vhodností či nevhodností míníme nepředvídatelnost řešení vzhledem k možným rozdílům národních úprav, a to jak na úrovni norem mezinárodního práva soukromého, tak i u úpravy důvodů neplatnosti. Česká úprava mezinárodního práva soukromého neobsahuje výslovnou úpravu této otázky. Využít lze dle tradičního doktrinálního přístupu kolizního odkazu dle *lege fori*. Nicméně autor se přiklání i k možnosti využití volby práva tak, jak se nověji tento názor v literatuře objevil a jak jsme jej v článku uvedli.

Podobné je to i s otázkou způsobilosti osob k uzavření prorogační smlouvy, kde je v úmluvě rovněž odkázáno na mezinárodní právo soukromé a jeho pravidla. V případě české úpravy potom, vzhledem k neexistenci unijní úpravy, na zák. mez. pr. soukr. a úpravu tam uvedenou.

Jak je to ovšem s onou předpokládanou platností a vlastně i existencí smlouvy z pohledu dopadu úmluvy či národní úpravy? V této otázce se domníváme, že je nutné vycházet jednak z působnosti, respektive dosahu úmluvy samé, jednak celkově z konceptu autonomního výkladu pojmů v úmluvě využitých. Zde vidíme prostor i pro využití komparativně uchopených zásad, konkrétně potom Zásad mezinárodních smluv UNIDROIT.

Prorogation Agreement from the Perspective of Hague Convention on Choice of Court Agreements

Naděžda Rozehnalová (<https://orcid.org/0000-0002-8907-2718>)

Abstract: The paper deals with the exclusive prorogation agreements from the perspective of the 2005 Hague Convention on Choice of Court Agreements. The Hague Convention entered into force for the Czech Republic in 2015. Its importance was reinforced by the withdrawal of the United Kingdom from the European Union. The first part of the paper analyses the scope of the Convention and its links to other sources of legislation, especially the Brussels Ibis Regulation. The main focus of the paper is the analysis of the exclusive prorogation agreement as regulated by the Hague Convention. The Hague Convention contains an autonomous definition of an exclusive choice of court agreement; however, part of the issues relating to the material validity of the prorogation agreement is regulated by the reference to national law determined via private international rules. The fundamental issue is identifying the 'position' of the applicable national law, the method for its determination, and the autonomous area governed by unified rules. The autonomous area is defined by outer limits (i.e., the scope of the Hague Convention) and internal limits such as gaps in the regulation in the Hague Convention. The article deals with determining the applicable law for the grounds for material invalidity of the prorogation agreement and the legal capacity of the parties to conclude a valid prorogation agreement. Particular attention is paid to the possibility of autonomous interpretation for filling in the gaps, specifically using UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts.

Keywords: Hague Conference on Private International Law, Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements, material scope of the convention, unified law vs national law, exclusive agreement on choice of court, material validity of the agreement on choice of court (prorogation agreement), null and void prorogation agreement